Framkvæmdaáætlun fyrir norrænt samstarf um málefni fatlaðs fólks 2018–2022

**Norræna
ráðherranefndin**

Framkvæmdaáætlun fyrir norrænt samstarf um málefni fatlaðs fólks 2018–2022

ANP 2018:775

ISBN 978-92-893-5673-2 (PRINT)

ISBN 978-92-893-5674-9 (PDF)

ISBN 978-92-893-5675-6 (EPUB)

<http://dx.doi.org/10.6027/ANP2018-775>

© Norræna ráðherranefndin 2018

Umbrot: Gítte Wejnold

Kápu mynd: Victoria Henriksson

Prentun: Rosendahls

Printed in Denmark

Norrænt samstarf

Norræna samstarfið er eitt umfangsmesta svæðasamstarf í heimi. Samstarfið byggist á legu landanna, sameiginlegri sögu þeirra og menningu. Að samstarfinu koma Danmörk, Finnland, Ísland, Noregur og Svíþjóð auk Álandseyja, Færeyja og Grænlands.

Norræna samstarfið er pólitískt, efnahagslegt og menningarlegt og lætur muna um sig í evrópsku og alþjóðlegu samstarfi. Löndin stuðla sameiginlega að öflugum Norðurlöndum í öflugri Evrópu.

Með norrænu samstarfi er hagsmuna svæðisins gætt og norræn gildi eflid í hnattrænu samhengi. Sameiginleg gildi landanna styrkja stöðu Norðurlanda og skipa þeim meðal þeirra svæða í heiminum þar sem nýsköpun og samkeppnishæfni er mest.

Norræna ráðherranefndin

Nordens Hus

Ved Stranden 18

1061 København K

www.norden.org

Sækja útgefið efni: www.norden.org/nordpub

**Framkvæmdaáætlun
fyrir norrænt samstarf
um málefni fatlaðs
fólks 2018–2022**

EFNISYFIRLIT

7	Norrænt samstarf um málefni fatlaðs fólks 2018–2022
10	Norrænt samstarf um málefni fatlaðs fólks í alþjóðlegu samhengi
14	Tilgangur, markmið og norrænt notagildi
16	Áherslusvið og verkefni
17	<i>Mannréttindi</i>
23	<i>Sjálfbær þróun</i>
28	<i>Frjáls för</i>
31	Eftirfylgni

NORRÆNT SAMSTARF UM MÁLEFNI FATLAÐS FÓLK 2018–2022

Grundvallarreglur norræns velferðarsamfélags snúast um rétt borgaranna til jafnra tækifæra og öryggis óháð kyni, uppruna, trúarbrögðum, lífsskoðun, fæрни, aldri eða kynhneigð. Félagsleg réttindi veita öllum jafnan aðgang að heilbrigðisþjónustu, félagsþjónustu, menntun, menningu og atvinnulífi.

Norðurlöndin njóta alþjóðlegrar virðingar að því er varðar mannréttindi og jafnrétti. Lýðfræðileg þróun felur í sér að norræn samfélög þurfa að geta mætt þörfum aukins fjölda aldraðra þar sem skert eða mismunandi fæрни er eðlilegur hluti samfélagsins. Á Norðurlöndum er þátttaka allra almannahagur. Löndin leitast við að ná fram sjálfbærri samfélagsþróun sem byggir á tækifærum borgaranna til einstaklingsfrelsis og sjálfsþroska.

Með samstarfi varpa Norðurlöndin ljósi á notagildi og verðmæti sem felast í samfélagi fyrir alla og algildri hönnun stafræns og ytra umhverfis. Algild hönnun felur í sér snjallt og gott samfélagsskipulag sem stuðlar að hagvexti og aukinni hagsæld fyrir bæði velferðarkerfi og atvinnulíf.

Í yfirlýsingu samstarfsráðherra Norðurlanda frá febrúar 2014 um framtíðarsýnina *Norðurlönd – Saman erum við öflugri*¹ er meðal annars sett fram framtíðarsýn um ákjósanlegar forsendur frjáls flæðis borgaranna milli Norðurlanda og að Norðurlöndin eigi að vera nýskapandi svæði með áherslu á velferð, menntun, sköpunarkraft, frumkvöðlastarf, sjálfbærni og rannsóknir. Samstarfsráðherrarnir vilja einnig tryggja að norrænt samstarf í alþjóðamálum sé viðbót við það samstarf

¹ <http://www.norden.org/is/norraena-radherranefndin/samstarfsradherrarnir-mr-sam/yfirlýsingar/nordurloend-2013-saman-erum-vid-oeflugri>

sem fer fram í öðrum stofnunum. Norrænt samstarf á að skapa norrænt notagildi, fela í sér virðisauka fyrir alla og leiða til skýrrar niðurstöðu. Samstarf við Eystrasaltsríkin er einnig mikilvægt.

Virðisaukinn í norrænu samstarfi í samanburði við samstarf innan ESB, Evrópuráðsins, SP og annars alþjóðlegs samstarfs, felst meðal annars í öllu því sem líkt er með okkur og í því að norrænt samstarf getur verið margþættara. Við getum rætt í þaula og borið saman menntun og góð dæmi um málefni sem varða þátttöku allra, velferð og lýðfræðilega þróun.

Þrír þættir sjálfbærrar þróunar (félagslegir, efnahagslegir og vistfræðilegir) eru mikilvægur hluti hugmyndafræði norræns samstarfs og skapa forsendur til jafnra tækifæra, félagslegrar samstöðu og öryggis fyrir alla. Stefna Norrænu ráðherranefndarinnar um sjálfbæra þróun *Gott líf á sjálfbærum Norðurlöndum*² og nýja samstarfsáætlunin um sjálfbæra þróun *Generation 2030*³ styðja framkvæmd áætlunar Sameinuðu þjóðanna Dagskrá 2030⁴ á Norðurlöndum. Á grundvelli boðskaparins í Dagskrá 2030 *Leave no one behind* er mikilvægt að Norðurlöndunum takist að samþætta sjónarmið kynja, barna og ungmenna og fatlaðs fólks. Vinna í átt að sjálfbærnimarkmiðum á einnig að ná til og vera fötluðu fólki til góða. Samþætta verður sjónarmiðin frá upphafi og í framkvæmdinni allri. Þetta er, enn og aftur, almannahagur.

Stefna í málefnum fatlaðs fólks snýst um að skapa sjálfbært samfélag þar sem enginn er skilinn útundan. Markmiðið með

² <http://norden.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A700817&dswid=-6046>

³ <http://norden.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1153404&dswid=-7228>

⁴ <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

stefnu í málefnum fatlaðs fólks er þátttaka fatlaðs fólks á öllum sviðum samfélagsins. Stefnan einkennist æ meir af áherslunni á réttindi sem birtist á alþjóðavísu í samningi Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks, UNCRPD⁵. Öll Norðurlöndin hafa fullgilt samninginn.

Þessi framkvæmdaáætlun er stefnumótandi samstarfsskjal Norrænu ráðherranefndarinnar um málefni fatlaðs fólks og er byggð á tilmælum frá vinnu við framkvæmd fyrri framkvæmdaáætlunar 2015–2017, þátttöku fatlaðs fólks og stefnumótun fyrir norrænt og annað alþjóðlegt samstarf sem máli skiptir fyrir sjálfbæra þróun. Sérstaklega má nefna áætlun Sp, Dagskrá 2030 um sjálfbæra þróun, tilskipanir og reglur ESB um aðgengi og þátttöku, stefnu Evrópuráðsins um þátttöku fatlaðs fólks, forgangsörðun í norrænu samstarfi um félags- og heilbrigðismál ásamt yfirlýsingu norrænu samstarfsráðherranna um framtíðarsýnina *Saman erum við öflugri*.

⁵ <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/CRPDIndex.aspx>

NORRÆNT SAMSTARF UM MÁLEFNI FATLAÐS FÓLKIS Í ALÞJÓÐLEGU SAMHENGU

Norrænt samstarf um málefni fatlaðs fólks samanstendur einkum af þremur megintækjum: Norrænu velferðarmiðstöðinni, sem er stofnun á vegum Norrænu ráðherranefndarinnar um félags- og heilbrigðismál (MR-S), Norræna ráðinu um málefni fatlaðs fólks (Fötlunarráðinu), sem gegnir ráðgjafarhlutverki fyrir allt opinbert norrænt samstarf ásamt framkvæmdaáætlun Norrænu ráðherranefndarinnar sem einnig er þverfagleg. Norræna velferðarmiðstöðin sér einnig um styrkjakerfi fyrir norrænt samstarf stofnana um málefni fatlaðs fólks.

Norrænu löndin og sjálfstjórnarsvæðin hafa skuldbindingar um þátttöku fatlaðs fólks í alþjóðasamningum, meðal annars sem aðilar að sáttmálum SP og í samstarfi innan Evrópuráðsins og ESB. Þetta á einnig við um Eystrasaltsríkin. Hér á eftir eru tilgreind nokkur slík dæmi.

Sameinuðu þjóðirnar

Norðurlöndin eru skuldbundin til og taka virkan þátt í starfi Sameinuðu þjóðanna að mannréttindamálum og þar eru Norðurlöndin framarlega. Mannréttindayfirlýsingin (1948) bannar ofbeldi og mismunun. Samningar fyrir ákveðna markhópa beinast að hópum sem standa mjög höllum fæti og skýra greinar samtakanna um almenn mannréttindi frá 1948 og hvernig megi hrinda þeim í framkvæmd fyrir alla. Fyrir þessa framkvæmdaáætlun eru sérlega viðeigandi samningarnir um réttindi fatlaðs fólks (CRPD), borgaraleg og stjórnómálaleg réttindi (CCPR), félagsleg, efnahagsleg og menningarleg réttindi (CESCR), réttindi kvenna (CEDAW) og réttindi barna (CRC). Sjálfbærnimarkmið SP í Dagskrá 2030 eru einnig mjög mikilvæg fyrir norrænt samstarf.

Evrópuráðið

Norðurlöndin taka einnig virkan þátt í Evrópuráðinu, en samstarf þeirra um mannréttindi nær til 47 landa og byggir á Evrópusamningnum um mannréttindi og mannfrelsi. Öll Norðurlöndin hafa skuldbundið sig til að fylgja reglum ráðsins. Evrópuráðið hefur sérstakt samstarf um starf landanna að auknum réttindum fatlaðs fólks.⁶ Þing samstarfsstofnunarinnar, ráðherranefndir, sérfræðinganefndir um réttindi fatlaðs fólks og mannréttindadeild hafa lagt áherslu á málefnið með samningum og tilmælum. Evrópuráðið hefur gefið út fjölda rita á þessu sviði, einkum um aðstæður

⁶ <https://www.coe.int/en/web/disability>

fatlaðra kvenna og stúlkna. Ístanbúl-samningurinn um forvarnir og baráttu gegn ofbeldi gegn konum og heimilisofbeldi á einnig við og hefur verið samþykktur af öllum norrænu löndunum. Stefna Evrópuráðsins á þessu sviði, *Human rights: a reality for all*⁷, gildir 2017–2023.

Evrópusambandið

ESB hefur framkvæmdaáætlun fyrir þátttöku fatlaðs fólks auk sérstakra samstarfsverkefna, meðal annars til þess að stuðla að frjálsri för milli landanna, *European Disability Strategy 2010–2020: A Renewed Commitment to a Barrier-Free Europe*⁸. ESB er einu svæðisbundnu samtökin sem hafa fullgilt samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks (UNCRPD). Það er til marks um mikinn metnað og gerir kröfur til aðildarríkjanna um að gera breytingar og breyta rétt.

Tilskipun ESB um jafna meðferð á vinnumarkaði (2000/78) hefur bein áhrif, líkt og reglugerðir um réttindi farþega í hópbifreiðum (181/2011), skipum (1177/2010), járnbrautarlestum (1371/2007) og flugvélum (264/2004) innan ESB og ná meðal annars einnig til Íslands og Noregs.⁹

Tilskipunin um aðgengi að opinberum vefsíðum og forritum (2016/2102) fjallar um aðgengi opinberrar rafrænnar þjónustu. Tilskipun á almennari nótum um aðgengi er í ferli og gengur undir heitinu *European Accessibility Act*. Mannréttindastofnun ESB, FRA, hefur gert fjölda skýrsla um aðstæður fatlaðs fólks.

⁷ <https://rm.coe.int/2017-2023-disability-strategy-en/16806fe7d4>

⁸ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0636:FIN:en:PDF>

⁹ https://europa.eu/youreurope/citizens/travel/transport-disability/index_da.htm

TILGANGUR, MARKMIÐ OG NORRÆNT NOTAGILDI

Tilgangur framkvæmdaáætlunarinnar er að stuðla að þátttöku fatlaðs fólks með aukinni miðlun þekkingar á Norðurlöndum og nánara samstarfi um málefni fatlaðs fólks.

Norrænt samstarf um málefni fatlaðs fólks:

- er til hagsbóta fyrir löndin og skiptir máli fyrir fatlað fólk á Norðurlöndunum,
- er viðbót við og eflir starf sem fram fer í löndunum og sem miðar að þátttöku fatlaðs fólks á öllum sviðum samfélagsins,
- eykur og skapar samlegðaráhrif við annað alþjóðlegt samstarf og vinnu sem miðar að þátttöku allra,
- skapar forsendur fyrir miðlun reynslu, varðveislu þekkingar og þróun aðferða fyrir þátttöku fatlaðs fólks á nokkrum mikilvægum sviðum og í ákveðnu samhengi,
- eykur meðvitund um samþættingu fötlunarsjónarmiða í lykilstarfsemi Norrænu ráðherranefndarinnar og Norðurlandaráðs, á borð við skrifstofur, stofnanir, áætlanir og tengslanet, og gerir þar með norrænt og norrænt-baltneskt samstarf að góðu dæmi um hvernig opinberar stofnanir geti unnið með fjölbreytni og þátttöku fatlaðs fólks,
- bætir aðgengi fatlaðs fólks að starfsemi Norrænu ráðherranefndarinnar og Norðurlandaráðs og innan stofnananna,

- styrkir ímynd Norðurlanda sem nýskapandi og félagslega sjálfbærs svæðis fyrir alla þar sem enginn er skilinn útundan,
- samþættir sjónarmið jafnréttis milli kvenna, karla, stúlkna og pilta; réttindi barna og ungmenna sem og sjálfbæra þróun á þýðingarmikinn hátt í starfseminni.

ÁHERSLUSVIÐ OG VERKEFNI

MANNRÉTTINDI

Að styðja og efla starf um innleiðingu og eftirlit með samningi Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks í löndunum.

SJÁLFBÆR ÞRÓUN

Að efla þátttöku allra með algildri hönnun mismunandi umhverfis, stuðla að jafnrétti og vinna gegn mismunun fatlaðs fólks á öllum sviðum norræns samfélags með stefnumótandi samþættingu fötlunarsjónarmiða í starfi að sjálfbærri þróun.

FRJÁLS FÖR

Að stuðla að frjálsri för og afnema stjórnsýsluhindranir sem einkum bitna á fötluðu fólki.

MANNRÉTTINDI

Öll Norðurlöndin hafa fullgilt samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks (UNCRPD) og hrinda markmiðum og grundvallarreglum samningsins í framkvæmd í stjórnkerfinu. Finna má margar sameiginlegar áskoranir og svipaða þörf á aukinni og betri þekkingu og góðum dæmum um vel heppnaða framkvæmd.

Verkefni á þessu áherslusviði styðja vinnu við innleiðingu samnings SP um réttindi fatlaðs fólks (UNCRPD) en ná einnig til annarra samninga og starfs að mannréttindum og mállefnum fatlaðs fólks almennt séð.

1.1 Aðgerðir sem efla þekkingu og samráð um mannréttindi og fötlun sem og rödd Norðurlanda á alþjóðavísu

Tilgangurinn með þessum aðgerðum er að skapa vettvang fyrir miðlun þekkingar og reynslu og þróun skilvirkra tækja/aðferða til að innleiða samning Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks (UNCRPD). Aðgerðirnar stuðla að auknum skilningi á þessu. Aðgerðirnar auka færni einstaklinga sem taka þátt í innleiðingu samnings SP um réttindi fatlaðs fólks (UNCRPD) og leggja áherslu á góð dæmi um innleiðingu samningsins. Aðgerðirnar skapa samlegðaráhrif við annað alþjóðlegt samstarf og vinnu sem miðar að þátttöku allra.

Markmiðið er að ljúka verkefnum um meðal annars samanburðarhæf töluleg gögn og aðra þekkingu, vettvang/fundarstaði fyrir miðlun reynslu, norrænt meistaranám og norræna rannsóknaráætlun um fötlunarfræði/disability studies. Til að láta rödd Norðurlanda heyrast hjá Sameinuðu þjóðunum verður tekið saman safnrit um fyrri og núverandi þátttöku Norðurlandanna á vettvangi Sameinuðu

þjóðanna varðandi málefni fatlaðs fólks. Á tímabili framkvæmdaáætlunarinnar verða haldnar árlegir norrænir viðburðir á fundum SP og í öðru alþjóðlegu samhengi þar sem við á.

Mörgum aðgerðum hefur þegar verið hrint af stað á vegum fyrri framkvæmdaáætlunar. Norræna velferðarmiðstöðin heldur utan um þetta starf innan ramma síns verkefnis samkvæmt fjárveitingarbréfinu frá Norrænu embættis-mannanefndinni um félags- og heilbrigðismál (EK-S). Norræna velferðarmiðstöðin sækir um fjármagn og sér um framkvæmd verkefna ásamt viðeigandi sænskum, norrænum og alþjóðlegum samstarfsaðilum. Ráðgjafarhópar verða skipaðir eftir þörfum og í samráði við hlutaðeigandi aðila.

1.2 Verkefni um frumbyggja og málefni fatlaðs fólks

Á heildina litið er lítil kerfisbundin þekking á skerðingu og fötlun meðal frumbyggja Norðurlanda, Sama og Inúíta. Skortur á þekkingu á málefnum fatlaðs fólks meðal frumbyggja er einnig málefni sem nefnd SP um réttindi fatlaðs fólks hefur tekið fyrir í skýrslum til landanna og það hefur verið tilgreint sem svið sem mætti þróa í komandi skýrslum.

Verkefnið eykur þekkingu á málefnum fatlaðs fólks meðal frumbyggja og kemur á fót norrænum tengslanetum um framkvæmd samnings Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks (UNCRPD), sér í lagi um málefni frumbyggja. Verkefnið stuðlar einnig að framkvæmd samstarfsáætlunarinnar um málefni norðurskautssvæðisins 2018–2021.¹⁰

¹⁰ <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:norden:org:diva-5008>

Markmiðið er að styðja rannsóknir, tengslanet sérfræðinga og norræn tengslanet fatlaðs fólks og aðstandenda þeirra úr röðum norrænna frumbyggja.

Verkefnið byggir á þekkingu, reynslu og tengslanetum sem voru þróuð í verkefni Norrænu velferðarmiðstöðvarinnar um fatlað fólk úr röðum Sama.¹¹ Norræna velferðarmiðstöðin sækir um fjármagn hjá Norræna Atlantshafssamstarfinu (NORA) og/ eða samstarfsáætluninni um málefni norðurskautssvæðisins 2018–2021.

1.3 Verkefni um heilsu barna og ungmenna og þátttöku í skóla- og frístundastarfi

Fötluað börn og ungmenni búa við verri heilsu og forsendur til þátttöku en önnur börn. Það er verðugt verkefni á öllum Norðurlöndunum að takast að skapa sambærileg lífskjör og tækifæri fyrir öll börn til að láta að sér kveða, óháð færni.

Verkefnið eflir miðlun þekkingar og reynslu milli sérfræðinga á öllum Norðurlöndunum sem vinna að því að bæta heilsu barna og þátttöku í skóla- og frístundastarfi. Tveir hópar barna með sérþarfarir varðandi aðgengi – heyrnarskert börn og börn með skerta námshæfni – verða virkir þátttakendur í verkefninu.

Verkefnið safnar þekkingu um aðstæður fatlaðra barna og ungmenna, sem og um aðferðir og góð dæmi um hvernig megi styrkja rödd barna og ungmenna í skóla- og frístundastarfi. Nánar tiltekið snýst málið um innleiðingu eftirfarandi greina í samningi SÞ um réttindi fatlaðs fólks: 30. gr. um menningu og íþróttir, 6. gr. um konur og stúlkur, 7. gr. um börn og ungmenni

¹¹ <https://nordicwelfare.org/projekt/samer-med-funktionsnedsattning/>

og 25. gr. um heilsu. Verkefnið hefur einnig tilvísun til starfsemi Barnahjálpar SP fyrir fötluð börn.

Verkefnið getur byggt áfram á því starfi og þeim tengslanetum sem var hafið á málþingi Norrænu velferðarmiðstöðvarinnar um fötluð börn og ungmenni árið 2016.¹² Verkefnið verður þróað af hópi sérfræðinga sem verður skipaður í samráði milli NORDBUK (Norrænu barna- og ungmennanefndarinnar) og Norrænu velferðarmiðstöðvarinnar. Verkefnið heyrir undir Norrænu embættismannanefndina um menningarsamstarf (EK-K), Norrænu embættismannanefndina um menntamál og rannsóknir (EK-U) og Norrænu embættismannanefndina um félags- og heilbrigðismál (EK-S). Ef kostur er og áhugi er fyrir hendi taka Eystrasaltsríki þátt.

¹² <http://www.nordicwelfare.org/sv/Events/Fra-store-ord-til-hverdag-der-barn-og-ungdom-bor/>

SJÁLFBÆR ÞRÓUN

Sjálfbær þróun norræna velferðarlíkansins byggir á því að eins margir og kostur er leggi sitt af mörkum til hagkerfisins með mikilli atvinnuþátttöku. Þetta krefst stefnu í mennta- og atvinnumálum með þátttöku allra. Samfélag með meiri algildri hönnun og þróun og aðgengi að nýrri tækni stuðlar að aukinni þátttöku og auknu sjálfstæði fatlaðs fólks.

Verkefni á þessu áherslusviði stuðla að norrænu samstarfi og samstarfi landanna við að uppfylla markmiðin um aukna þátttöku á vinnumarkaði, í borgarumhverfi, menningarlífi o.s.frv. Fjöldi alþjóðlegra verkefna þar sem Norðurlöndin taka þátt eru í gangi.

2.1 Samþætting fötlunarsjónarmiða í starfsemi Norrænu ráðherranefndarinnar

Norræna ráðherranefndin vinnur á kerfisbundinn hátt að eflingu fötlunarsjónarmiða í öllum viðeigandi málaflokkum. Markmiðið er að koma á jákvæðum breytingum sem auka aðgengi og efla vitund um fötlunarsjónarmið á sviði vinnuverndar og starfsmannastefnu, funda/ráðstefna og samskipta. Aukin áhersla verður lögð á fötlunarsjónarmið og þeim fylgt eftir í viðeigandi málaflokkum/fagsviðum.

Fötlunarráðið og starfshópur skipaður innanhúss í ráðherranefndinni áttu samstarf á árunum 2015–2017 til þess að ná fram endurbótum. Á grundvelli þessarar vinnu eru sett fram ný markmið innanhúss á skrifstofu Norrænu ráðherranefndarinnar. Sérstök áhersla er lögð á norrænar stofnanir og aðrar samstarfsstofnanir, þar á meðal styrkjakerfi og að ná til embættismanna í opinberu norrænu og norræn-baltnesku samstarfi auk stjórnámálanna í viðeigandi málaflokkum.

Starf innanhússhópsins og fötlunarráðsins fer fram innan eigin fjárhagsramma. Aðgerðir og verkefni (á vegum skrifstofu Norrænu ráðherranefndarinnar eða fagsviða) sem fela í sér kostnað eru sett á fjárhagsáætlun hvert í sínu lagi.

2.2 Algilda hönnun og aðgengi – þátttaka og lýðræði

Norðurlöndin þróast og eru kynnt sem nýskapandi svæði með þátttöku allra. Til að það megi takast verður stuðlað að miðlun reynslu milli Norðurlandanna. Áhersla skal lögð á góða starfstilhögun á hverjum stað og í löndunum, sem og á þátttöku notenda frá fyrstu stundu.

Verkefnið safnar saman fulltrúum stærstu fötlunarhópanna (sjón, heyrn, hreyfing, vitsmunir, skynjun), fræðimönnum, starfsfólki og stjórnámálamönnum til samráðs, þróunar og miðlunar góðra dæma um algilda hönnun sem geta hraðað þróun í átt að Norðurlöndum fyrir alla. Verkefnið skapar samlegðaráhrif við annað alþjóðlegt samstarf og vinnu sem miðar að þátttöku allra. Það stuðlar að auknum metnaði Norðurlanda að því er varðar algilda hönnun og samfélag fyrir alla, meðal annars með öflugum alþjóðlegu samstarfi innan ESB, Evrópuráðsins og SP.

Markmiðið er að finna góð dæmi um framkvæmd Dagskrár 2030 á grundvelli fötlunarsjónarmiða, sérstaklega markmið 10, 11, 16 og 17. Verkefnið greinir fyrirbyggjandi aðferðir og þróar nýjar leiðir til samráðs milli áhrifamanna til að stuðla að þátttöku og lýðræði fyrir tilstilli algildrar hönnunar, sérstaklega til að taka þátt í pólitísku lífi, þar með talið lýðræðislegum kosningum, frjálsri för og sjálfstæðu lífi, borgarumhverfi, samgöngum og fleiru. Verkefnið eykur þekkingu á norrænu

samstarfi og nær til einstaklinga sem ella taka ekki þátt í norrænni umræðu.

Umsýslustofnun verkefnisins getur verið Norræna velferðarmiðstöðin eða önnur stofnun sem býr yfir færni á þessu sviði. Ráðgjafarhópur verður skipaður sérfræðingum, að hluta til frá Fötlunarráðinu, skrifstofu Norrænu ráðherra-nefndarinnar og Norrænu embættismannanefndinni um félags- og heilbrigðismál (EK-S).

Fjármögnun verður fyrst og fremst rædd við Norrænu samstarfsnefndina (NSK á vegum samstarfsráðherranna (MR-SAM)), Norrænu embættismannanefndina um félags- og heilbrigðismál (EK-S) og Norrænu embættismannanefndina um menningarsamstarf (EK-K).

2.3 Vinnumarkaður fyrir alla á Norðurlöndum: Eftirfylgni á þegar skipulögðum málþingum um vinnumarkað og málefni fatlaðs fólks

Aðstæður fatlaðra ungmenna og fullorðinna á vinnumarkaði einkennast áfram af útskúfun. Verkefnið stuðlar að framkvæmd samstarfsáætlunarinnar í vinnumálum 2018–2021¹³ og nær til fagsviðanna fyrir atvinnu- og menntastefnu.

Markmiðið er að halda árleg málþing sérfræðinga og aðra norræna fundi, meðal annars með samtökum sveitarfélaga. Samráði verði komið á við tengslanet

¹³ <http://norden.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1182654&dswid=3520>

Alþjóðavinnumálastofnunarinnar (ILO), *Global Business and Disability Network*, og aðrar viðeigandi alþjóðastofnanir og tengslanet. Aðgerðir verkefnisins bæta þekkingu og örva samstarf um tölulegar upplýsingar, aðferðir, aðgerðir og verkefni tengd atvinnuþátttöku og málefnum fatlaðs fólks. Á vegum verkefnisins eru árlega gerð upplýsingahefti og þekkingar aflað um sértæk málefni. Ein fyrirbyggjandi tillaga er að kortleggja hvernig tryggingakerfin hvetja til vinnu fyrir einstaklinga með skerta færni og/eða skerta starfsgetu. Önnur tillaga er þverfaglegt norrænt verkefni um þekkingu og samstarf sem tengist atvinnuþátttöku fatlaðs fólks, sambærilegt við forgangsverkefnið 0–24, sem leggur áherslu á geðheilsu barna og ungmenna.¹⁴

Verkefnin og fjármögnun verða rædd við fagsvið vinnumála, hugsanlega líka fagsvið atvinnulífs ásamt fagsviði menntamála og rannsóknna.

¹⁴ <http://www.fao.no/index.php/nb/forskningstema/prosjekter/prosjekter-alle/item/folgeevaluering-nordisk-0-24-samarbeid>

FRJÁLS FÖR

Að vekja athygli á og afnema stjórnsýsluhindranir varðandi frjálsa för milli landanna er forgangsmál í norrænu samstarfi. Þrátt fyrir að margar stjórnsýsluhindranir hafi verið afnumdar og að margar kortlagningar og verkefni séu í gangi, eru enn margar óleystar hindranir fyrir fatlað fólk. Að hluta til ræðst þetta af því að fötlunarsjónarmið hafa ekki verið nægilega skýr eða að einnig þurfi að afnema aðrar hindranir til þess að borgarar með sérþarfir geti á einfaldan hátt tekið þátt í þeim tækifærum til frjálsrar farar sem hefur verið komið á milli landanna. ESB er einnig með sérátak til að ryðja úr vegi hindrunum fyrir fatlað fólk.

Verkefni á þessu áherslusviði stuðla að frjálsri för einstaklinga sem eiga á hættu að verða fyrir barðinu á stjórnsýsluhindrunum vegna skorts á aðgengi.

3.1 Fötlunarsjónarmið í norrænu samstarfi um frjálsa för

Þetta verkefni eykur þekkingu á fötlunarsjónarmiðum hjá þeim aðilum sem greina og leggja til lausnir á stjórnsýsluhindrunum og eykur um leið þekkingu á samstarfi um afnám stjórnsýsluhindrana hjá fulltrúum í Norræna ráðinu um málefni fatlaðs fólks.

Fyrirliggjandi upplýsingar sem varða fatlað fólk á vefsíðum Halló Norðurlanda og Norrænu ráðherranefndarinnar verði kortlagðar og endurbættar. Þetta á meðal annars við um upplýsingar um táknmálstúlkun. Stöðuskýrsla um frjálsa för á Norðurlöndum og málefni fatlaðs fólks verður samin í samstarfi við forsvarsmenn félagsmálasáttmálans. Skýrslan beinir sjónum að stjórnsýsluhindrunum á sviði félags- og vinnumarkaðsmála. Þetta á einkum við um þær hindranir sem

Stjórnsýsluhindranaráðið leggur áherslu á.¹⁵ Árleg málþing verða haldin með þátttöku hlutaðeigandi aðila t.d. á sviði samstarfs um afnám stjórnsýsluhindrana. Það nær einnig til samráðs við tengslanetið um táknmál varðandi túlkaskipulag og frjálsa för. Fötlunarsjónarmið verða samþætt í væntanlegar ráðstefnur um almannatryggingar 2018 og 2019 um að stytta afgreiðslutíma ESB-mála.

Samstarfið heldur áfram milli hlutaðeigandi aðila sem bera ábyrgð á dagskrá ráðherranefndarinnar um málefni fatlaðs fólks og afnám stjórnsýsluhindrana. Þeir eru til dæmis Fötlunarráðið, Stjórnsýsluhindranaráðið og upplýsingaþjónustan Halló Norðurlönd. Verkefnin fara fram innan almennra fjárhagsáætlana samstarfsstofnananna.

3.2 Frjáls för námsmanna á Norðurlöndum

ESB og Norðurlöndin hafa markmið um að námsmenn í háskólanámi ljúki öllu námi eða hluta af námi sínu í öðru landi. Markmiðin ná til fatlaðra námsmanna. Vegna fjölmargra hindrana sem einkum bitna á fötluðum námsmönnum er mikill munur á þeim og öðrum námsmönnum með tilliti til möguleika til náms erlendis. Í verkefnaskýrslunni *Equity in student mobility in higher education*¹⁶ hefur þessum hindrunum verið lýst og tilmæli hafa verið sett fram um hvernig megi bæta forsendur frjálsrar farar námsmanna á Norðurlöndum. Markmið verkefnisins er að halda málþing á minnst 6 stöðum á Norðurlöndum með hliðsjón af skýrslunni.

¹⁵ <http://norden.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1174950&dsid=-1508>

¹⁶ <https://nordicwelfare.org/funktionshinder/studentmobilitet>

Norræna velferðarmiðstöðin heldur fundina ásamt norska fyrirtækinu *Universell* við Tækni- og náttúruvísindaháskóla Noregs (NTNU) í Þrándheimi og öðrum samstarfsaðilum í verkefninu *Frjáls för námsmanna og málefni fatlaðs fólks* (2015–2016). Norræna embættismannanefndin um menntamál og rannsóknir (EK-U) hefur veitt 300.000 danskar krónur til verkefnisins. Samstarfsaðilar í löndunum leggja einnig fram fjármagn.

3.3 Samfélags- og borgarskipulag sem styður frjálsa för fyrir alla

Margar hindrananna í vegi fyrir frjálsri för sem einkum bitna á fötluðu fólki má leysa með samstarfi á fagsviðum sem tengjast borgarskipulagi. Mikilvæg svið norræns samstarfs eru til dæmis samgöngumál, byggt umhverfi ("snjallborgir" og "aldursvænar borgir" eru nokkur dæmi um hvernig það birtist hjá Alþjóðaheilbrigðismálastofnuninni og öðrum), ferðaþjónusta o.s.frv. Verkefnin stuðla að stefnu ráðherranefndarinnar í atvinnulífi og nýsköpun 2018–2021¹⁷ ásamt samstarfsáætluninni um byggðaðróun og skipulagsmál 2017–2020¹⁸. Framkvæmd tilskipunar ESB um réttindi farþega og undirbúningur að framkvæmd væntanlegrar tilskipunar um aðgengismál vega þungt. Norræna velferðarmiðstöðin kannar hvaða norræna samstarf er í gangi milli stjórnvalda og viðeigandi norrænna stofnana og samstarfsstofnana.

¹⁷ <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:norden:org:diva-5126>

¹⁸ <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:norden:org:diva-4800>

EFTIRFYLGNI

Utanaðkomandi matsmaður sér um eftirfylgni 2019 og 2021. Norrænu embættismannanefndinni um félags- og heilbrigðismál (EK-S) verður gerð grein fyrir niðurstöðunum í tengslum við skýrslugjöf varðandi framkvæmdaáætlunina og starf fötlunarráðsins. Matsmaðurinn verður í sambandi við stofnanir sem sjá um stjórn verkefna fyrir hverja aðgerð fyrir sig. Stöðuskýrslan verður tekin saman af skrifstofu fötlunarráðs Norrænu ráðherranefndarinnar hjá Norrænu velferðarmiðstöðinni. Norðurlandaráði verður gerð grein fyrir stöðu mála 2019 og 2021.

Norræna ráðherranefndin
Nordens Hus
Ved Stranden 18
1061 København K
www.norden.org

Þessi framkvæmdaáætlun er stefnumótandi samstarfsskjal Norrænu ráðherranefndarinnar um málefni fatlaðs fólks. Hún nær til ráðherranefndarinnar í heild sinni og hefur þrjú áherslusvið:

Mannréttindi

Að styðja og efla starf um innleiðingu og eftirlit með samningi Sameinuðu þjóðanna um réttindi fatlaðs fólks í löndunum.

Sjálfbær þróun

Að efla þátttöku allra með algildri hönnun mismunandi umhverfis, stuðla að jafnrétti og vinna gegn mismunun fatlaðs fólks á öllum sviðum norræns samfélags með stefnumótandi samþættingu fötlunarsjónarmiða í starfi að sjálfbærri þróun.

Frjáls för

Að stuðla að frjálsri för og afnema stjórnsýsluhindranir sem einkum bitna á fötluðu fólki.

Framkvæmdaáætlunin gildir árin 2018–2022.